

MUZEJI HRVATSKOG ZAGORJA
DVOR VELIKI TABOR

Tajne pisama Nikole i Ivana Rattkaya

22. edukativna muzejska akcija

TAJNE

25. travnja – 18. svibnja 2017.

Od dolaska prvih Rattkaya iz sjeverne Ugarske u Hrvatsku 1502. godine, pa sve do izumrća obitelji 1793. godine, osam generacija obitelji Rattkay igralo je važnu ulogu u političkom, vojnom, gospodarskom i kulturnom životu Hrvatske. Nastanjeni na vlastelinstvu Veliki Tabor, Rattkayevi su se prometnuli u jednu od najmoćnijih hrvatskih velikaških obitelji, a istaknuli su se i u obnašanju raznovrsnih crkvenih dužnosti. Na crkvenom i kulturnom polju poseban su trag ostavila dvojica isusovačkih misionara – Nikola I. i Ivan III. Adam Rattkay.

Barun Nikola I. rođen je 1. siječnja 1601. godine u obiteljskom sijelu Velikom Taboru. Kao isusovački misionar poslan je u proljeće 1623. godine u portugalsku koloniju Indiju. Nikolin dolazak u Indiju bio je u skladu s politikom portugalskih vlasti, kojima je glavni cilj kolonijalnih osvajanja započeti početkom 16. stoljeća, uz trgovinu začinima, bilo širenje kršćanske vjere među tamošnjim stanovništvom. Na put se otisnuo iz lisabonske luke te je, poput Vasca da Game (otkrivača pomorskog puta u Indiju) 126 godina ranije, oplovio Afriku da bi u svibnju 1624. godine dospio u Gou, prijestolnicu portugalskog azijskog carstva. Obnašao je raznovrsne službe u mjestima diljem zapadne indijske obale sve dok ga 25. veljače 1662. godine u Thani nije zatekla smrt.

Život Nikole Rattkaya u Indiji i njegovu misionarsku djelatnost djelomice nam rasvjetljava njegovih devet sačuvanih pisama, što ih je iz Indije upućivao u Zagreb i Rim. Posebno su značajna tri pisma u kojima govori o prilikama u Tibetu, napisana u godinama kada tamo dolaze prvi Europljani. Vjeruje se da Nikola Rattkay nikada nije osobno bio u Tibetu, nego da je vijesti preuzimao iz izvješća drugih misionara poslanih u to vrijeme u tibetske misije. To nipošto ne umanjuje značaj njegovih pisama jer su ona u hrvatske krajeve donosila prve autentične vijesti o do tada sasvim nepoznatom kraju svijeta. Pišući o Tibetu, slao je podatke o njegovu geografskom smještaju, vjeri te vjerskoj organizaciji u zemlji. Opisao je budistička vjerovanja i obrede te ih usporedio s kršćanskima. Vijesti koje je slao o Indiji, gdje je boravio gotovo puna četiri desetljeća, znatno su skromnije. Ponajviše je bio usredotočen na portugalske uspjehe u ratu protiv Engleza i Nizozemaca, koji su se tijekom 17. stoljeća uspješno nametnuli kao trgovački konkurenti Portugalcima u unosnoj trgovini azijskim mirodijama, Europljanima prijeko potrebnima zbog korištenja u prehrani i ljekarstvu. Je li Nikola u kojem od pisama za koja napominje da ih šalje raznim kopnenim i morskim putevima izdašnije govorio o svom životu u Indiji i mjesnim prilikama, zauvijek će ostati tajna. Naime, mnoga su pisma s vremenom zagubljena, a dio je vjerojatno propao već za vrijeme opasna i do dvije godine duga putovanja!

Radionica TAJNE – igranje muzejske pamtilice

Portret Ivana Rattkaya, Hrvatski povijesni muzej, Zagreb, inv. br. HPM/PMH 2422

Ivan III. Adam rođen je 22. svibnja 1647. godine u Ptuj u Štajerskoj. Ostao je zapamćen kao iznimno nadaren student filozofije i teologije, poliglot te omiljeni paž na dvoru cara Leopolda I. Stupio je u isusovački red i, čim mu se pružila prva prilika, prijavio se za misionarsku službu u španjolskoj koloniji Meksiku. Dok je čekao na brodovlje za Ameriku, dvije je godine proveo u španjolskome gradu Sevilli. Zajedno s drugim misionarima posvetio se učenju i izučavanju mnogobrojnih zanata. Izrađivali su kompase, sunčane satove, stakleno i

limeno posuđe te raznovrsne druge predmete kojima bi si olakšali život u dalekim misijama. U srpnju 1680. godine isplovio je Rattkay iz španjolske luke Cádiz te je, preplovivši Atlantski ocean, 15. rujna stigao u glavnu meksičku luku, Vera Cruz. Po dolasku u Meksiko otišao je u pokrajinu Tarahumaru, gdje je živio i djelovao u istoimenome indijanskom plemenu. Najviše vremena proveo je kao upravitelj misije Jesús Cárichic. Tamo je 26. prosinca 1683. godine preminuo – vjerojatno su ga otrovali Tarahumare.

Ivan III. Adam istaknuo se na kulturološkom polju te je ostao zapamćen kao putopisac, geograf, etnolog i kartograf. Za kulturnu baštinu od velike su važnosti tri sačuvana opširna pisma (izvješća), koja je Ivan poslao iz Meksika u Europu. Prva su dva pisma putopisna. U prvome Ivan bilježi sve važnije događaje za vrijeme putovanja od luke Cádiz do grada Méxica, a u drugome opisuje svoje četiristo milja dugačko putovanje američkim kopnom do Tarahumare na sjeveru Meksika i govori o misijama među urođenicima. Ivanov živopisan i iscrpan opis putovanja donosi nam iznimno vrijedne podatke o plovidbi preko Atlantskog oceana i o putovanjima američkim kopnom u 17. stoljeću.

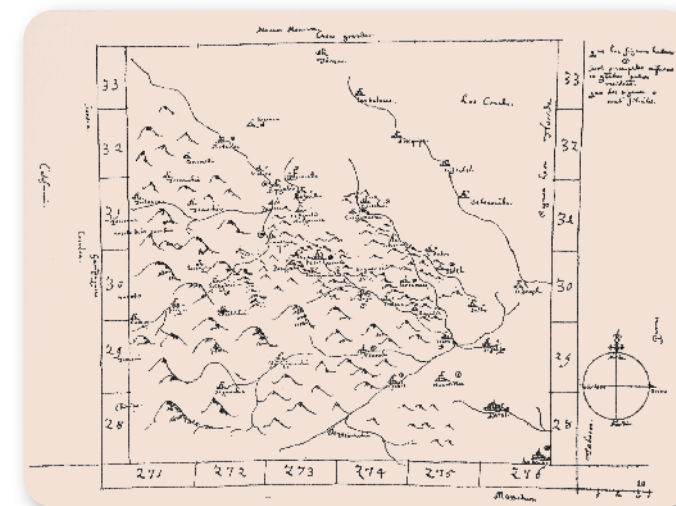
Treće, posljednje pismo, pod naslovom »Izvješće iz tarahumarskih misija i u njemu opis tarahumarskoga naroda i zemlje«, Ivan je potpisao 20. ožujka 1683. godine. U njemu je pružio najpotpuniji zapis o tamošnjem, gotovo nepoznatom i neistraženom stanovništvu i kraju (u koji su Europljani stigli tek nekoliko godina ranije), krcat vrijednim geografskim i etnološkim podacima. Priložio mu je i vlastoručno izrađenu zemljopisnu kartu pokrajine Tarahumare s ucrtanim misionarskim postajama te španjolskim utvdama i gradovima, zbog čega se smatra prvim hrvatskim kartografom. Ujedno je to bio prvi zemljopisni prikaz te pokrajine u povijesti.

Kao učeni Europljanin, Ivan bilježi svoje dojmove o Novome Svijetu i njegovim posebnostima. Pripovijeda o tamošnjem biljnom i životinjskom svijetu koji se u 17. st. još uvelike razlikovao od europskoga, iako je ta razlika ublažena nakon Kolumbova otkrića Amerike 1492. g. Ubrzo nakon otkrića dolazi do razmjene biljnih i životinjskih vrsta između dvaju kontinenata. Iz Amerike se u Europu prenose krumpir, kukuruz, duhan i puran, a zauzvrat europski kolonijalni osvajači američki kontinent obogaćuju konjima, krupnom i sitnom stokom (ovcama, kozama, govedom), pšenicom, šećernom trskom i vinovom lozom. Trebalo je proći više stoljeća da nove kulture nađu širu primjenu među stanovništvom, pa se Ivan žali na jednoličnu domorodačku prehranu u kojoj je dominantnu ulogu još imao kukuruz. Bio je iznenađen dostupnošću čokolade širem puku u isto vrijeme kada je ona u Europi povlastica bogatih slojeva. Od životinja, pažnju su mu privukli vrapci, kojima se čudio zbog njihova izuzetno razgovijetnog govora.

Nakon opisa tarahumarske zemlje, Ivan govori o načinu života, običajima, sklonostima i naravi Tarahumara. Bilježi svoja zapažanja o njihovim psihičkim i fizičkim osobinama te opisuje njihove igre, ples, vjerska uvjerenja, praznovjerja i zabave. Mnoge njihove

izvorne običaje i rituale osuđuje – posebice poligamiju, nomadski stil života i raskalašene zabave – jer nisu bili u skladu s kršćanskim poimanjem moralnog života koji im je želio nametnuti. I danas su Tarahumare jedna od najbrojnijih skupina starosjedilaca u Meksiku, koja je uspjela ušćuvati mnogobrojne starinske običaje zabilježene u Ivanovim pismima.

Ovom kratkom publikacijom, nastalom za potrebe 22. muzejske edukativne akcije, želimo ukazati na veliku važnost pisama dvojice naših misionara za kulturnu povijest jer su, stižući na europski kontinent, služila kao prozor u sasvim nepoznat i drugačiji svijet.

Ivanov zemljovid Tarahumare (u: Mijo Korade, Ivan Rattkay: Izvješća iz Tarahumare, ArTresor naklada, Zagreb, 1998.)

Nakladnik: Muzeji Hrvatskog zaborja, Dvor Veliki Tabor, Desinić • Za nakladnika: Nadica Jagarčec • Urednica deplijana: Nadica Jagarčec • Autorica teksta: Renata Dečman • Autorica radionice: Renata Dečman • Ilustratorica: Katarina Halužan • Fotografije: Fotoarhiv Dvora Veliki Tabor, Hrvatski povijesni muzej, Mijo Korade • Lektura: Silva Tomanić Kiš • Grafičko oblikovanje i priprema za tisak: Franjo Kiš, ArTresor naklada, Zagreb • Tisak: Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina • Naklada: 500 komada

Zahvaljujemo Ministarstvu kulture na pomoći pri izdavanju deplijana.

KARTA SVIJETA S OZNAČENIM PUTANJAMA NIKOLINA I IVANOVA PUTOVANJA

